

INTERNATIONAL
**CITY
AND
HISTORY**
SYMPOSIUM ON AVCILAR

ULUSLARARASI AVCILAR KENT ve TARİH SEMPOZYUMU

21-22 OCTOBER 2021 / 21-22 EKİM 2021
AVCILAR - İSTANBUL

INTERNATIONAL CITY AND HISTORY SYMPOSIUM ON AVCILAR

**ULUSLARARASI AVCILAR KENT ve
TARİH SEMPOZYUMU**

21-22 OCTOBER 2021 / 21-22 EKİM 2021
AVCILAR - İSTANBUL

AVCILAR BELEDİYESİ KÜLTÜR HİZMETİDİR
Yayın No: 9

ULUSLARARASI AVCILAR KENT VE TARİH SEMPOZYUMU
INTERNATIONAL CITY AND HISTORY SYMPOSIUM ON AVCILAR
Tam Metin Bildiri Kitabı / Full Text Book

Yayın Sahibi / Publisher: Avcılar Belediyesi / Avcılar Municipality

Editör / Editor: Ülkü KARA - Haldun AYDINGÜN

Yardımcı Editör / Co-Editor: Ayberk ENEZ

Grafik Tasarım / Graphic Design: Tekin ZENGİN

Yayın Tarihi / Publishing Date: Mart - March 2022

Avcılar Belediyesi Yayınları

ISBN: 978-605-73399-0-4
Yayıncı Sertifika No: 63122

Tüm hakları saklıdır. Yazarın ve yayıncının izni olmadan çoğaltılamaz, kopyalanamaz.
Makalelerin içeriği ile ilgili sorumluluklar yazarlara aittir.
*All rights reserved. This book or any portion thereof may not be reproduced or used
in any manner whatsoever without the express written permission of the publisher
Responsibilities for the content of the articles belong to the authors.*

Mayıs 2022

SEMPOZYUM ONUR KURULU
HONOURS COMMITTEE

Prof. Dr. Ersin KALAYCIOĞLU
Prof. Dr. İlter TURAN
Dr. Ragıp Nebil İLSEVEN
Akif Hamza ÇEBİ
Turan HANÇERLİ
Bahattin YÜCEL
Bahadır KALEAĞASI

SEMPOZYUM DÜZENLEME KURULU
ORGANIZING COMMITTEE

Celal EMRE
Lütfi DEMİR
Gökhan ENÜL
Dr. Servet KAYA
Koray Doğan URBARLI
Mesut GÜLŞEN
Elif BORCEKLİ
Öznur Deniz AYAROĞLU
Ayberk ENEZ

SEMPOZYUM BİLİM KURULU
SCIENCE COMMITTEE

Prof. Dr. Şengül AYDINGÜN
Prof. Dr. Blazej STANISLAWSKI
Prof. Dr. Aynur KOÇAK
Dr. Rasih Haldun AYDINGÜN
Dr. Ülkü KARA

2021 yılında aramızdan ayrılan,
engin tarih bilgisi ile bizlere ışık tutarak
Bathonea kazılarında çok katkısı bulunan
Sayın Hakan Murat Akın'a
saygılarımızla...

*In honor of Hakan Murat Akın (R.I.P.
in 2021), who had made enormous
contributions to the Bathonea excavations
with his vast historical knowledge...*

İÇİNDEKİLER

CONTENTS

Önsöz Foreword	7
Sempozyum Açılış Konuşması / <i>Symposium Opening Speech</i> “Bathonea, Kadim Kent İstanbulumuzun Geçmişine ve Tarihine Başka Bir Pencere Açıyor...” “Bathonea Opens Another Window to the Past and History of Our Historical City, Istanbul...” Turan HANÇERLİ	11
Avcılar Bathonea Kazılarının İstanbul Tarihine Katkıları Contributions of Avcılar Bathonea Excavations to the History of Istanbul Şengül G. AYDINGÜN	17
Küçükçekmece Göl Havzası Arkeolojik Araştırma Tarihi History of Archaeological Research at Küçükçekmece Lake Basin Ayberk ENEZ	23
Hititlerin Ticaret Sistemi ve Ticaret Yollarının Avcılar’da Buluşması The Trade System of the Hittites and the Meeting of Trade Roads in Avcılar A. Tuba ÖKSE	43
Avcılar’ın Karadeniz ile Ege Arasındaki Tarihi Ticaret Yolu Üzerindeki Konumunun Önemi The Importance of Avcılar’s Location in the Historic Trade Route Between Black Sea and Aegean Haldun AYDINGÜN.....	51
Bizans Mühürlü Tuğlaları Üzerine Filolojik ve Arkeolojik Araştırma: Küçükçekmece Gölü, Firuzköy Yarımadası’ndaki Yerleşime ait Bizans Yapılarından Seçilmiş Mühürlü Tuğla Örnekleri Üzerine Çalışma Philological and Archaeological Research on Byzantine Stamped Bricks: Case Study of Selected Examples of Stamped Bricks from Byzantine Architectural Structures from the Site on the Firuzköy Peninsula on Lake Küçükçekmece Evelina KACHYNSKA, Grzegorz SUS.....	63
Geç Antik Çağ Eczanesi Daphnusion’dan (?) Mortarium ve Mortarium Piliular Mortarium and Mortarium Pilia from the so called Late Antique Pharmacy Daphnusion Şengül AYDINGÜN, Berrin YILDIZ.....	77
“Bazilikal Yapı”nın Seramik Buluntularına Bir Bakış Ceramic Artifacts of the “Basilical Structure”: An Overview Ülkü KARA.....	105
Bathonea, Athyra ve Angurina Limanları The Harbours of Bathonea, Athyra ve Angurina Hakan ÖNİZ, Şengül AYDINGÜN.....	125
Firuzköy Yarımadası’ndaki “Küçük Liman”: Küçükçekmece Gölü’nde Yapılan Liman Çalışmaları Hakkında Arkeolojik Ön Rapor The So-called “Küçük Liman” on the Firuzköy Peninsula: A preliminary Archaeological Report on Harbour Studies Along the Küçükçekmece Lake Alkiviadis GINALIS.....	143

MS 5. - 11. Yüzyılları Arasında İstanbul Bathonea, Theodosius ve İzmit Körfezi Antik Limanlarının Rolü The Role of the Ancient Harbours of Avcılar Bathonea and Theodosius Between the 5 th - 11 th centuries AD in the Marmara Sea Şengül AYDINGÜN, Sercan ÖNGEN.....	163
Firuzköy Yarımadası Bizans Mimari Kompleksi'nde Merkezi Planlı Yapıdaki Opus Sectile Döşeme: Bir Analoji Denemesi Byzantine Architectural Complex on the Firuzköy Peninsula. An Attempt to Find an Analogy Evelina KACHYNSKA.....	181
Bathonea Kazıları Geç Antik - Orta Çağ Mezarları Late Antique Period - Medieval Tombs of Bathonea Excavations Batuhan SAZAK, Ahmet BEKTAŞ.....	195
Bizans Başkentinin Batı Kırsalında Su Temini: Avcılar ve Yakın Çevresinden Yeni Arkeolojik Buluntular Water Supply in the Western Suburbs of the Byzantine Capital: New Archaeological Evidence from Avcılar and Surroundings Kerim ALTUÇ.....	213
Constantinopolis Yakınlarında Küçükçekmece Göl Havzasında Yer Alan Erken Dönem Hıristiyan Bazilikaları (İstanbul-Avcılar) Early Christian Basilicas at Lake Küçükçekmece near Constantinople (İstanbul-Avcılar) Błażej M. STANISŁAWSKI, Şengül AYDINGÜN, Ayberk ENEZ, Konrad K. SZYMAŃSKI.....	227
Geç Roma, Bizans ve Osmanlı Dönemleri'nde Karantina Bölgesi Olarak Küçükçekmece Gölü ve Çevresi Küçükçekmece Lake and its Surroundings as a Quarantine Zone in the Late Roman, Byzantine and Ottoman Periods Ali ŞAHİN.....	263
Avcılar - Firuzköy Yarımadası'ndaki Osmanlı Yapılarının Dökümantasyonu Documentation of Ottoman Buildings in Avcılar - Firuzköy Peninsula Yaser DELLAL.....	283
MS 19. Yüzyılda Osmanlı Arşiv Belgeleri Işığında Ayamama Çiftliği Üzerine Notlar Notes on the Ayamama Farmland over the Ottoman Archival Sources of the 19 th Century AD Özge ASLANMİRZA.....	297
Batılı Seyyahların Kaleminden Küçükçekmece ve Çevresi Küçükçekmece and Its Surroundings from the Pens of Western Travelers Meriç HARMANCI.....	305
Küçükçekmece Gölü ve Havzasında Çevre Kirliliği Environmental Pollution in the Lake Küçükçekmece and the Basin Serkan KÜKRER, Hakan KAYA.....	321
Küçükçekmece Göl Çevresi Faunası ve Sosyal Yaşama Etkisi Küçükçekmece Lake Environment Fauna and Its Impact on Social Life Hasan DEĞİRMENCİ.....	325
Sempozyum Kapanış Konuşması / Symposium Closing Speech "Bathonea, Asırlar Öncesinden Günümüzü Aydınlatan Bir Işıktır..." "Bathonea is a Light Coming From Centuries Ago to Enlighten Today..." Turan HANÇERLİ.....	341

Bathonea Kazıları Geç Antik-Orta Çağ Mezarları

Late Antique Period - Medieval Tombs of Bathonea Excavations

Batuhan SAZAK^a, Ahmet BEKTAŞ^b

Özet

İstanbul ili, Avcılar ilçesi Küçükçekmece Göl Havzası'nda 2009 yılında başlayan ve günümüzde halen devam eden Küçükçekmece Göl Havzası (Bathonea?) kazılarında, MS 5. ile 12. yüzyılları arasına tarihlenen mimari kalıntılar (yapılar) bulunmuştur. Bu yapılardan bir tanesi olan *Martyrion* (?) kutsal mekan olarak kullanılmış, zamanla oluşan depremler sonucu işlevini kaybetmiş ve mezar alanı olarak işlev görmüştür. Bu çalışmada 2021 yılı kazı çalışmalarında ortaya çıkan mezar yapısı ile geçmiş yıllarda tespit edilen mezar yapıları incelenmiştir. Bu mezarların, katalogları hazırlanmış ve ortak özellikleri hakkında karşılaştırmalar yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler:

İstanbul, Avcılar, Bathonea, Mezar, Martyrion.

Abstract

Architectural remains (structures), dated between the 5th and 12th centuries AD, were found in the Küçükçekmece Göl Havzası / Küçükçekmece Lake Basin (Bathonea? excavations which started in 2009 and is an ongoing project in the Küçükçekmece Lake Basin in the Avcılar district of Istanbul. *Martyrion*/Martyry, one of these structures, was used as a sacred place. It has lost its function as a result of earthquakes that occurred over time and was used as a burial area. In this study, the structures of the tombs unearthed during the excavations in 2021 and the structures of the tombs unearthed in the past years are examined. Catalogue of these tombs were prepared and comparisons were made about their common features.

Key Words:

Istanbul, Avcılar, Bathonea, Tomb, Martyry.

a Yüksek Lisans Öğrencisi, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Orcid No: 0000-0002-8802-9312, batu.szk@gmail.com

b Arkeolog, Orcid No: 0000-0001-5205-6071, ahmet.bektas24@hotmail.com

a Graduate student, Kocaeli University, Institute of Social Sciences, Orcid ID: 0000-0002-8802-9312, batu.szk@gmail.com

b Archaeologist, Orcid ID: 0000-0001-5205-6071, ahmet.bektas24@hotmail.com

GİRİŞ

Aziz Mezarı (*Martyrion*?)

Hız. İsa'nın öğretilerini yaymak adına Roma İmparatoru Constantinus tarafından resmi din olarak kabul edilene kadar, ilk yüzyıllarda misyonerlik yapan ve bu yolda mücadele eden ve hayatını kaybeden kişiler "martyr" olarak adlandırılmıştır. İşkencelere karşı verilen mücadele ve din için kurban olmuş kişilerin kahramanlaştırılması martyr kültürünü oluşturmuştur (Kazhdan, 1991: 1308). Hıristiyanlık için hayatını kaybetmiş (şehit olmuş) bir martyrin mezarının üstüne yapılmış veya sembolik bir biçimde mezar yeri belli olmayan azizler için boş olarak yapılmış anıtsal mezar mimarisine "martyrion" (μαρτύριον) denilmektedir (Krautheimer, 1986: 519).

Martyrionlar, merkezi planlı, haç, kare, dairesel, tonozlu ve çokgen planlı olarak çeşitli versiyonlara sahiptirler (Grabar, 1949: 96). 2009 yılından itibaren sürdürülen Küçükçekmece Göl Havzası (Bathonea?) Kazıları'nda¹, 8. alan olarak adlandırılan bölgede çokgen bir yapı tespit edilmiştir. Mimari planın (sınırlarının) tam olarak ortaya çıkarılmamış olmasına karşın, yapıda bir kısmı in situ halinde bulunan geometrik yer döşemeleri (opus sectile) ile renkli taş ve camlardan (tessera) oluşturulmuş duvar/üst yapı mozaikleri bulunmuştur. Bu yapının MS 4. - 5. yüzyıllara ait bir aziz mezarı (martyrion) (Şek. 1) olduğu düşünülmektedir (Aydingün, 2017: 3). Selanik'te MS 3. yüzyıla tarihlenen merkezi planlı sekizgen formlu Galerius Rotundasının ve MS 4. yüzyılın ikinci yarısına tarihlenen altıgen formda apsisli bir yapı olan Aziz Praetekstatus katakompunun üzerindeki martyrionun (Bilir, 2020: 621-622) bu yapıya örnek olabileceği düşünülmektedir. 8. alan 13-14L-M açmalarında ortaya çıkarılan bu yapı, bir deprem sonrası yıkılıp işlevini yitirdikten sonra mezarlık olarak kullanılmıştır. Bu alanda yürütülen kazı çalışmalarında çok sayıda küçük buluntu da ele geçmiştir.

Martyrion'da Ortaya Çıkarılan Mezarlar

Martyrion'da 2010-2013 ve 2021 yılları arasında ana mezar odası olarak tanımlanan yapının doğu bölümünde on dört mezar açılmıştır. 2010-2013 arasındaki ortaya çıkarılan mezarlarda on beş

INTRODUCTION

Saint's Tomb (*Martyr* ?)

Until it was accepted as the official religion by the Roman Emperor Constantine in order to spread the teachings of Jesus, the people who did missionary work in the first centuries, struggled on this path and lost their lives on this path are called "martyr". The struggle against tortures and the heroization of the victims for religion formed the cult of martyrs (Kazhdan, 1991: 1308). The grave made for those who died and were declared saints in the name of Christianity is called "martyry" (μαρτύριον) (Krautheimer, 1986: 519).

Martyries have various plans as centrally planned, cruciform, square, circular, vaulted and polygonal plans (Grabar, 1949: 96). In the Küçükçekmece Lake Basin (Bathonea?) excavations¹ carried out since 2009, in the area called Area 8. A polygonal structure was revealed. The features of the architectural plan have not been fully revealed. Geometric floor coverings, some of which are in situ in the building (opus sectile) and wall/vault (?) mosaics made of colored stone and glass (tessera) were found inside the building. It is thought that the building was a saint's tomb (martyry) (Fig. 1) which is dated to the 4th - 5th c. AD (Aydingün, 2017: 3). The centrally planned octagonal Rotunda of Galerius in Thessaloniki, dated to the 3rd century AD, and the martyrion on an hexagonal shaped St. Praetekstatus Catacombs with an apse, dated to the second half of the 4th century AD, and (Bilir, 2020: 621-622) are thought to be the examples of this structure. This structure, which was unearthed in trenches of the 13-14L-M in the Area 8, was used as a cemetery after it collapsed and lost its function after an earthquake. Many small finds were also found during the excavations carried out in this area.

Graves Unearthed in Martyry

Between 2010-2013 and 2021 in martyr, fourteen tombs were opened in the eastern part of the building, which is defined as the main burial chamber. Skeletons thought to belong to fifteen different people were found in the graves unearthed between 2010 and 2013. Multiple burials were found in some graves. It has been reported that five of the skeletons excavated were adult males, four were adult females,

¹ Kazı çalışmalarında görev alabilme şansını bizlere sunduğu ve sonsuz destekleri için kazı başkanımız Prof. Dr. Şengül Aydingün'e teşekkür ederiz.

¹ We would like to thanks to Prof. Dr. Şengül Aydingün who is excavation director for giving us the chance to take part in the excavation works and for her endless support.

farklı kişiye ait olduğu düşünülen kemik buluntular ele geçmiştir. Bazı mezarlarda çoklu gömülere rastlanmıştır. İskeletler doğu-batı yönünde konumlandırılmıştır. Çıkarılan iskeletlerin beşinin erişkin erkek, dördünün erişkin kadın, dördünün çocuk, ikisinin bebek olduğu öğrenilmiştir. Çocuklardan biri dört, üçü iki yaşın altındadır. İki bebek ise 36-38 haftalıktır. Erişkinlerin yaş aralığı ise 20 ila 55 yaş aralığındadır. Erişkin erkeklerin boy ortalamasının 167,34 cm, erişkin kadınların boy ortalamasının ise 154,99 cm olduğu aktarılmıştır (Turan, ve diğ., 2017: 18-20). Mezarların tespit edildiği alan, mezar hediyeleri olabilecek objeler ve iskeletlerin bulunuş şekilleri incelendiğinde, tüm mezarlar MS 6. - 11. yüzyıllar arasına tarihlendirilmiş ve bunların Hıristiyan mezarları olduğu sonucuna varılmıştır (Turan, ve diğ., 2017: 18-19).

2015 yılında yapılan çalışmalarda ana mezar odasının batısında bir mezar bulunmuştur. Mezar, 8/12L-a açmasında +9,97 m kotunda ortaya çıkarılmıştır. Mezarın içerisinden bronz pul ve bronz yüzük bulunmuştur. Mezarın doğu ucunda kapak taşı tespit edilmiş, ancak mezar içerisinde kemiklere rastlanmamıştır. Bu durum mezarın önceden açılıp kemiklerin farklı bir yere taşınmış olabileceğini düşündürmektedir. Söz konusu mezar yapısının önceki kazı çalışmalarında bulunan mezarlar ile aynı biçimde olması, içinde herhangi bir kemik mevcut olmasa bile buranın da mezar yapısı olduğu görüşünü güçlendirmiştir. 2015 yılından sonra kazının arazi mülkiyet sorunları nedeniyle martyrion yapısındaki çalışmalara ara verilmiştir.

2021 yılında tekrar başlayan kazılarda bir mezar bulunmuştur. Mezar, martyrion yapısının 8/13L-c açmasında², duvar örgülü bir niş içerisinde ve +10,35 m kotunda bulunmuştur. Niş içerisinde bulunan platform, bireyi yerleştirebilmek için uygun ölçülerde kırılarak biçimlendirilmiştir. İskelet dorsal (sırtüstü) şekilde doğu-batı ekseninde konumlandırılmıştır. Dr. Ömer Turan'ın arazide gerçekleştirdiği ilk tespitlere göre iskeletin, erişkin bir erkeğe ait olduğu anlaşılmıştır. 30 yaş üstü ve c.170 cm boylarında olduğu düşünülmektedir. Mezarda dağılmış halde çok sayıda tessera ele geçmiştir. Ayrıca +10,21 m kotunda iskeletin ba-

four were children, and two were infants. One of the children is under the age of four and three are under the age of two. Two babies are 36-38 weeks old. The age range of adults is between 20 and 55 years old. It has been reported that the average height of adult men is 167.34 cm, and the average height of adult women is 154.99 cm (Turan, et al., 2017: 18-20). When the area where the tombs were found, the tomb gifts (?) and the way the skeletons were found in the tombs were examined, the tombs were dated between the 6th and 11th centuries AD and it was concluded that they were Christian tombs (Turan, et al., 2017: 18-20). The skeletons are positioned in an east-west direction.

During the studies carried out in 2015, a grave was found to the west of the main burial chamber. The grave was uncovered at 9.97 m elevation in trench 8/12L-a. Bronze stamps and bronze rings were found inside the tomb. A capstone was found at the eastern end of the tomb. No human bones were found in the tomb. This suggests that the tomb may have been opened earlier and the bones were moved to a different location. The fact that the structure of the tomb found was the same as the tombs found in previous excavations strengthened the view that this place was also a tomb structure, even if no bones were found in it. After 2015, work on the martyry structure was interrupted due to the land ownership problems of the excavation. A tomb was found during the excavations that started again in 2021. The tomb was found at 10.35 m elevation in a walled niche in trench 8/13L-c² of the martyry building. The platform in the niche is shaped by breaking in appropriate dimensions in order to place the individual. The skeleton was positioned in a dorsal (supine) manner on an east-west axis.

According to the first determinations made by Dr. Ömer Turan in the field, it was understood that the skeleton belonged to an adult male. He is thought to be over 30 years old and 170 cm tall. Many tesserae were found scattered in the tomb. Neither any burial gift nor any object were found except a functional bronze fishing hook which came from between the legs of the skeleton at 10.21 m elevation. The skeleton and burial structure were photographed and taken to the excavation house laboratory for examination.

2 Kazı alanındaki tespitleri ve makaleye katkıları için Dt. Ayberk Enez'e teşekkür ederiz.

2 We would like to thanks to Dt. Ayberk Enez for his observations in the excavation area and his contributions to the article.

caklarının arasında işlevsel olan bronz olta iğnesi bulunmuştur. Bunun dışında herhangi bir obje veya mezar hediyesine rastlanmamıştır. İskelet ve mezar yapısı fotoğraflanmış ve incelenmek üzere kazı evi laboratuvarına götürülmüştür.³

SONUÇ

Martyrion yapısında tespit edilebilmiş mezarların lokasyonu incelendiğinde ana mezar odasının çevresinde konumlandırıldığı görülmüştür. MS 6. - 11. yüzyıllar arasında yaşanan deprem felaketleri sonucunda yapının işlevini yitirmiş olduğu ve sonraki evrelerde mezarlık olarak kullanıldığı düşünülmektedir. Mezarlardan bir tanesi tonuzlu, diğerleri ise örgü tekne mezar tekniğindedir. Açılan mezarlarda; erişkin erkek, erişkin kadın ve bebek iskeletleri bulunmuştur. Mezarlarda dört yaş üzeri çocuk ve genç erişkin kişilere ait iskeletler ele geçmemiştir. İki mezarda ise çoklu gömüye rastlanmıştır. Çoklu gömülerde, dönemine ve dini inancına bağlı olarak ritüeller açısından aynı aileden vefat edenlerin aynı mezara konulduğu bilinmesi bu duruma örnek teşkil etmektedir (Turan, ve diğ., 2017: 19). Kutsal alan olarak değerlendirilen bu yapıda birçok yönden birbirine benzeyen mezarlar doğu-batı yönünde konumlanmıştır. İskeletler dorsal (sırtüstü) şekilde bulunmuştur. Bazı mezarlarda iskeletlerin yanında çeşitli mezar hediyesi olduğu sanılan çeşitli işlevsel materyaller ele geçmiştir (BM - 1, 3, 5, 7, 8, 9, 14, 15). Yine bazı mezarlardaki bireylerin iskeletleri bütün bir şekilde tespit edilmemişlerdir (BM - 8, 9, 11, 12, 13, 14). Oluşan depremlerden dolayı kimi iskeletler ezilmiş ve tam haliyle korunamamıştır. Kutsal alandaki yıkıntılar sebebiyle mezar yapımında kullanılan taş sıralar için dışarıdan taş getirilmeden çevredeki taşlardan yararlanıldığı anlaşılmaktadır.

Mezarların bu kutsal yapının etrafında bulunması etnoarkeolojik olarak değerlendirildiğinde ise; İslam toplumunda, günümüze ulaşan ve kutsal mabet olan tarihi camii yapılarının hazirelerinde çok sayıda mezar bulunduğu bilinmekte; buna benzer olarak aynı şekilde bölgede yaşayan Hıristiyan bir topluluğun da işlevini yitirse de kutsal alan olduklarına inandıkları bu yapının etrafına defin yaptıkları görülmektedir. İstanbul'un Fatih ilçesinde bulunan Khora Kilisesi (Kariye Camii) içerisinde yer

The tombs in the building were examined in catalog³ by giving various information.

CONCLUSION

When the location of the tombs that could be identified in the martyr structure was examined, it was seen that they were located around the main burial chamber. As a result of earthquake disasters between the 6th and 11th centuries AD, the building lost its function and was used as a cemetery in the later stages. One of the graves is a vaulted grave and the others are in the knitted boat burial technique. Adult male, adult female and infant skeletons were found. Multiple burials were found in two graves. Knowing that in multiple burials, those who died from the same family were put in the same grave in terms of rituals, depending on the period and religious belief, is an example of this situation (Turan, 2014: 78). In this building, which is considered as a sacred space The tombs, which are similar to each other in many ways, are located in the east-west direction. The skeletons were found in dorsal (supine) shape. Various burial gifts and various functional materials were found in some graves besides the skeletons (BM - 1, 3, 5, 7, 8, 9, 14,15). Again, the skeletons of individuals in some graves were not found in their entirety (BM - 8, 9, 11, 12, 13, 14). Due to the earthquakes, some skeletons were crushed and could not be preserved in their full form. Due to the ruins in the sanctuary, it was not necessary to bring stones from outside for the stone rows used in the tomb construction.

When the tombs around this sacred structure are evaluated ethnoarchaeologically; It is known that there are many tombs in the gardens of historical mosque structures, which are the holy temples in Islamic society. It is known that there are many tombs inside the structures and similarly, the Christian community living in the region made burials around this structure in Bathonea site, which they believed to be a sacred place even though it lost its function. It should be as examples that the niches in the parecclesion (chapel) and narthexes inside the Chora Church (Kariye Mosque) in Fatih district in Istanbul were used as a tomb (Çağlar, 2015: 48) and the findings of many tombs in the apse area in the Kasr-El-Kelb Church dated the Early Byzantine

³ Mezarlar hakkında verdikleri değerli bilgiler için Dr. Ömer Turan'a teşekkür ederiz.

³ We would like to thanks to Dr. Ömer Turan for his valuable information about the tombs.

alan parekklesion (şapel) ve nartekslerdeki nişlerin mezar olarak kullanılması (Çağlar, 2015: 48) ve Cezayir’de bulunan Erken Bizans Dönemine ait Kasr-El-Kelb Kilisesi’nin apsis alanında çok sayıda mezar ele geçmesi (Öztaşkın, 2020: 304) bu duruma örnek olarak gösterilebilir. Bu örneklerle birlikte, birbirini takip eden Bizans ve Osmanlı gibi imparatorlukların toplumlarının kutsal alanların etrafını seçip defin yaptıkları yerleri aynı düşünce sistemi ile belirledikleri öngörülebilir.

Period in Algeria (Öztaşkın, 2020: 304). Along with these examples, it is predicted that the societies of successive empires such as Byzantine and Ottoman chose the vicinity of the sacred areas and determined the places where they were buried with the same system of thought.

KAYNAKÇA / BIBLIOGRAPHY

Modern Kaynaklar / Modern Sources

- Aydınğün, Ş. (2017). Nehir-Göl-Deniz Birleşiminde Bir Kazı Yeri (İlk Beş Yıllık Çalışma). (Ed. Ş. G. Aydınğün). *İstanbul Küçükçekmece Göl Havzası Kazıları (Bathonea)*. İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 1-13.
- Bilir, G. (2020). Anıtsal Yapılardaki Mezar Anlayışı: Heroondan Martyrium’a. *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21, 607-649.
- Çağlar, B. (2015). Kariye Camisi’ndeki (Chora Manastırı Kilisesi) Duvar Resimlerinin Koruma ve Onarım Süreçleri Üzerine. *Sanat ve Tasarım Dergisi*, 15, 45-59.
- Grabar, A. (1949). Christian Architecture East and West. *Archaeology*, 2, 95-104.

Kazhdan, A. P. (1991). *The Oxford Dictionary of Byzantium*. New York: Oxford University Press.

Krautheimer, R. (1986). *Early Christian and Byzantine Architecture*. London: Yale University Press.

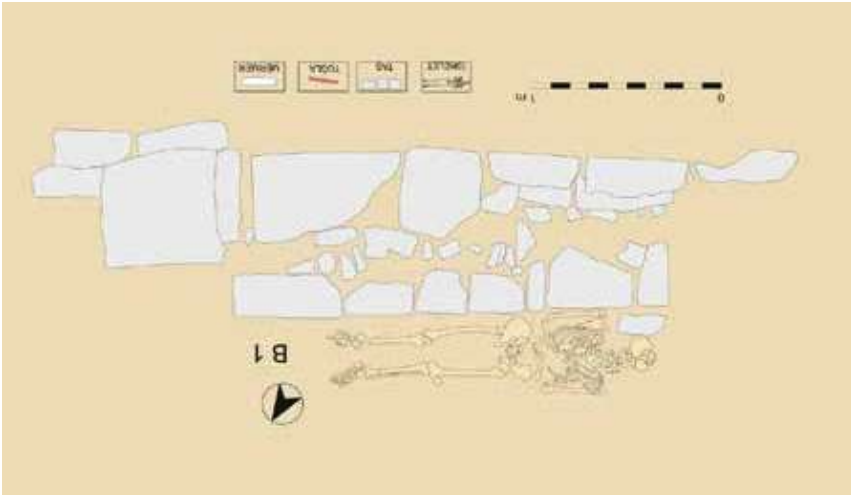
Öztaşkın, G. K. (2020). Erken Bizans Dönemi Mimarisinde Az Bilinen Bir Düzenleme: Thalassidionlar. *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 18, 300-313.

Turan, Ö. (2014). *Bathonea Kazıları Işığında Mezar ve Toplu Mezar Değerlendirmelerinde Adli Tıp Yaklaşımı*. (Tıpta Uzmanlık Tezi, Kocaeli Üniversitesi, Kocaeli)

Turan, Ö. Demirel, H. - Özdemir, A. (2017). İstanbul Küçükçekmece Göl Havzası (Bathonea) II. Alan İskeletlerinin Adli Antropolojik Değerlendirilmesi. *Haydarpaşa Numune Eğitim ve Araştırma Hastanesi Tıp Dergisi*, 57, 16-21.

Katalog⁴ / Catalog⁵

BM-1

Buluntu Tarihi / Finding Date: 2011

Mezar Tipi / Grave Type: Örgü Tekne Mezar / Braid Boat Grave

Cinsiyet / Gender: Erkek / Male

Yaş / Age: 22-24

Boy / Size: 163,86 cm

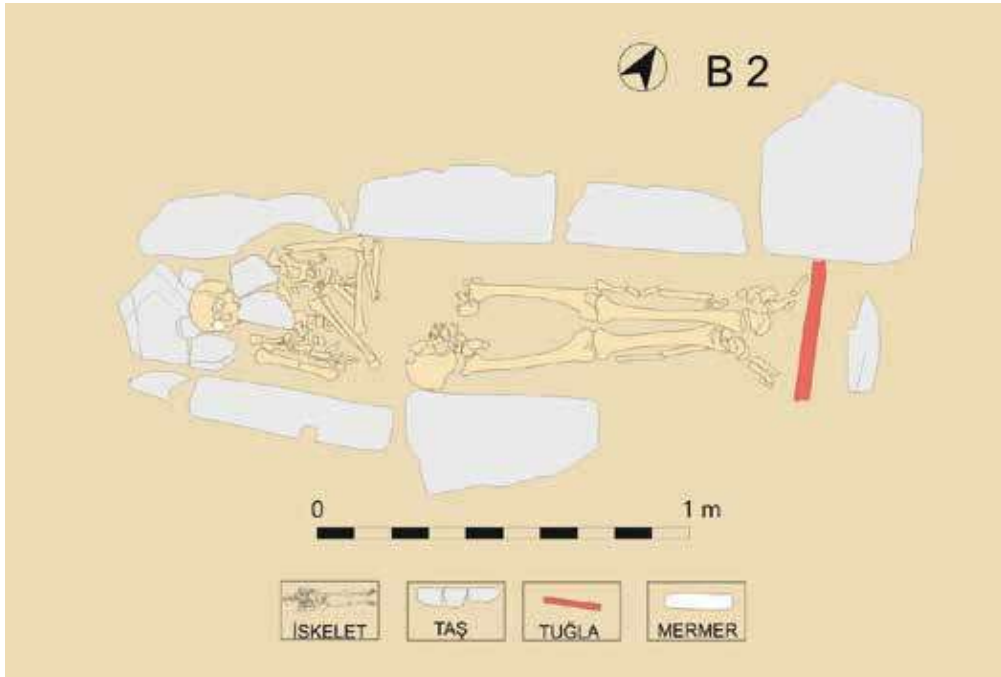
Ölüm Sebebi / Cause of Death: Travmatik bir bulguya rastlanmamıştır. / Natural death

Ele Geçen Buluntular / Findings: Boncuklar ve sırlı seramikler / Beads and glazed ceramics

4 Katalogda yer alan çizim ve fotoğraflar için bkz: Turan 2014.

5 For the drawings and photographs in the catalog, see Turan 2014.

BM-2

Buluntu Tarihi / Finding Date: 2011

Mezar Tipi / Grave Type: Örgü Tekne Mezar / Braid Boat Grave

Cinsiyet / Gender: Erkek / Male

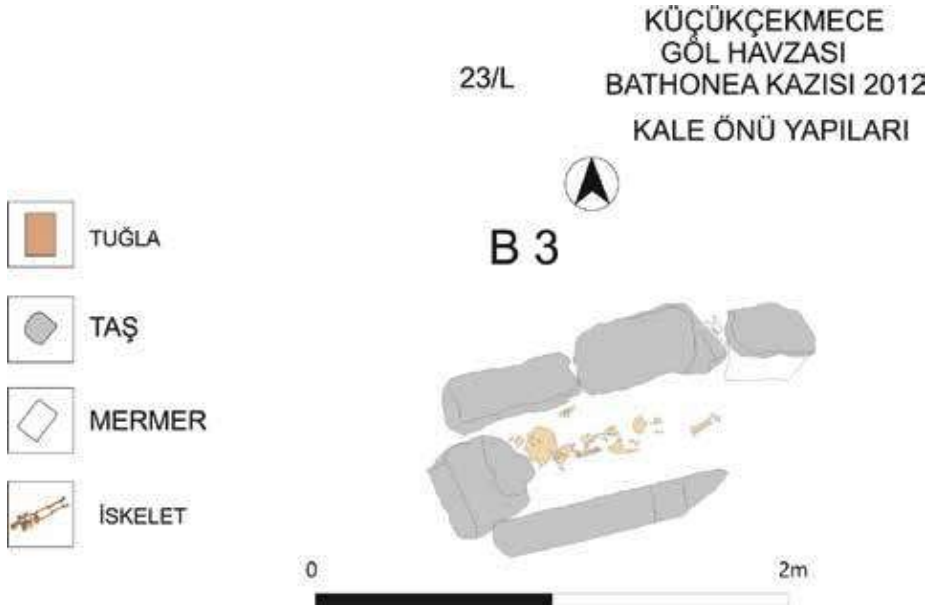
Yaş / Age: 22-35

Boy / Size: 162,59 cm

Ölüm Sebebi / Cause of Death: Travmatik bir bulguya rastlanmamıştır. / Natural death

Ele Geçen Buluntular / Findings: Herhangi bir buluntu ele geçmemiştir. / No finds were found

BM-3

Buluntu Tarihi / Finding Date: 2011

Mezar Tipi / Grave Type: Örgü Tekne Mezar/ Braid Boat Grave

Cinsiyet / Gender: Bilinmiyor - Bebek / Unkown - Baby

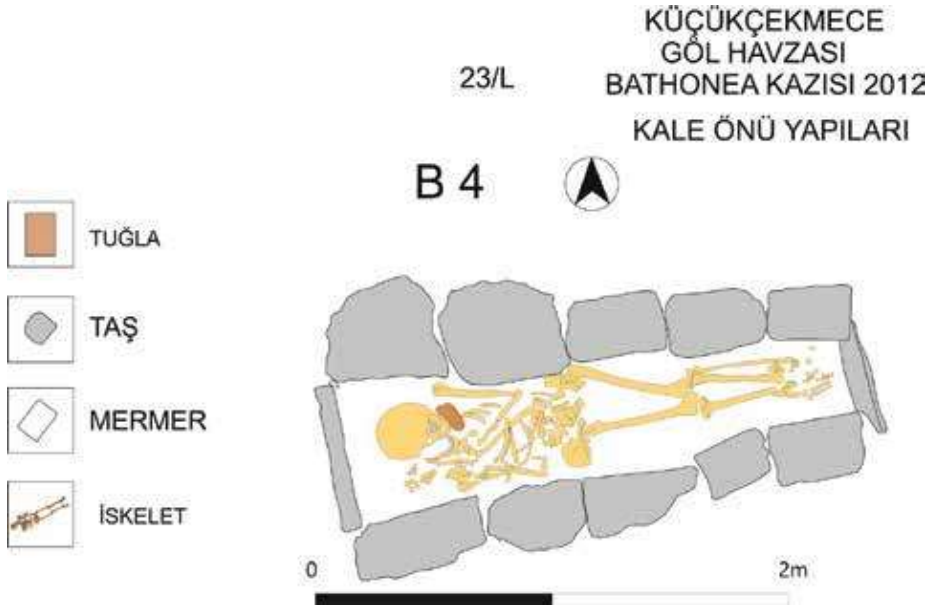
Yaş / Age: 36-38 Hafta / Week

Boy / Size: 47,09 cm

Ölüm Sebebi / Cause of Death: Travmatik bir bulguya rastlanmamıştır. / Natural death

Ele Geçen Buluntular / Findings: Damgalı tuğla ve seramik parçaları / Stamped brick and ceramic pieces

BM-4

Buluntu Tarihi / Finding Date: 2011

Mezar Tipi / Grave Type: Örgü Tekne Mezar/ Braid Boat Grave

Cinsiyet / Gender: Kadın / Female

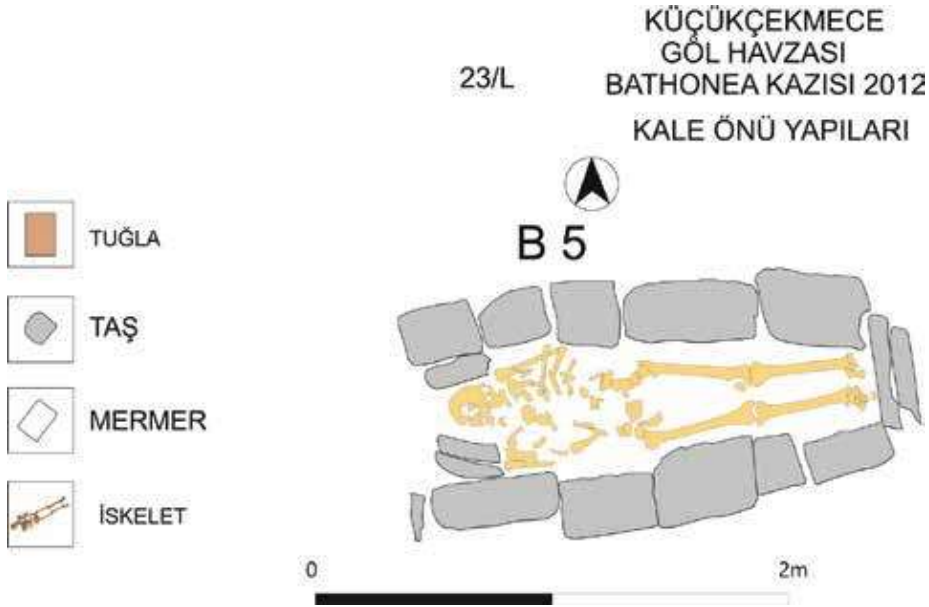
Yaş / Age: 22-27

Boy / Size: 160,79 cm

Ölüm Sebebi / Cause of Death: Travmatik bir bulguya rastlanmamıştır. / Natural death

Ele Geçen Buluntular / Findings: Herhangi bir buluntu ele geçmemiştir. / No finds were found

BM-5

Buluntu Tarihi / Finding Date: 2012

Mezar Tipi / Grave Type: Örgü Tekne Mezar/ Braid Boat Grave

Cinsiyet / Gender: Erkek / Male

Yaş / Age: 22-30

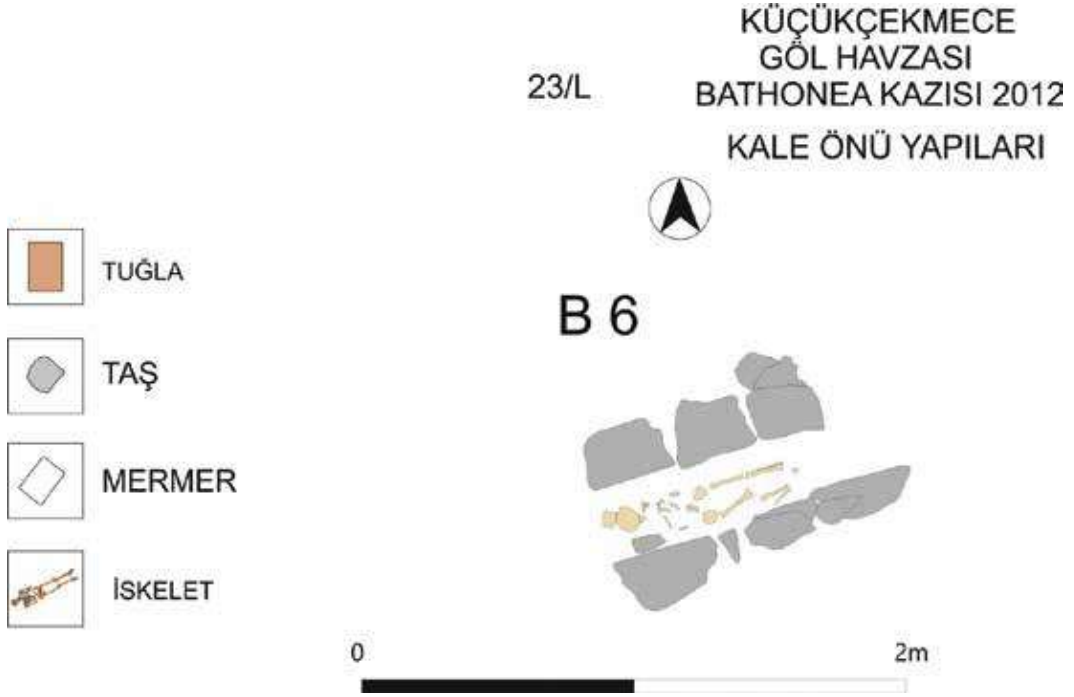
Boy / Size: 163,33 cm

Ölüm Sebebi / Cause of Death: Travmatik bir bulguya rastlanmamıştır. / Natural death

Ele Geçen Buluntular / Findings: Camdan kırmızı haç kolye / Red cross necklace

BM-6

Buluntu Tarihi / Finding Date: 2012

Mezar Tipi / Grave Type: Örgü Tekne Mezar / Braid Boat Grave

B-6.1 - B-6.2 Cinsiyet / Gender: Bilinmiyor - 2 Bebek / Unknown - 2 Babies

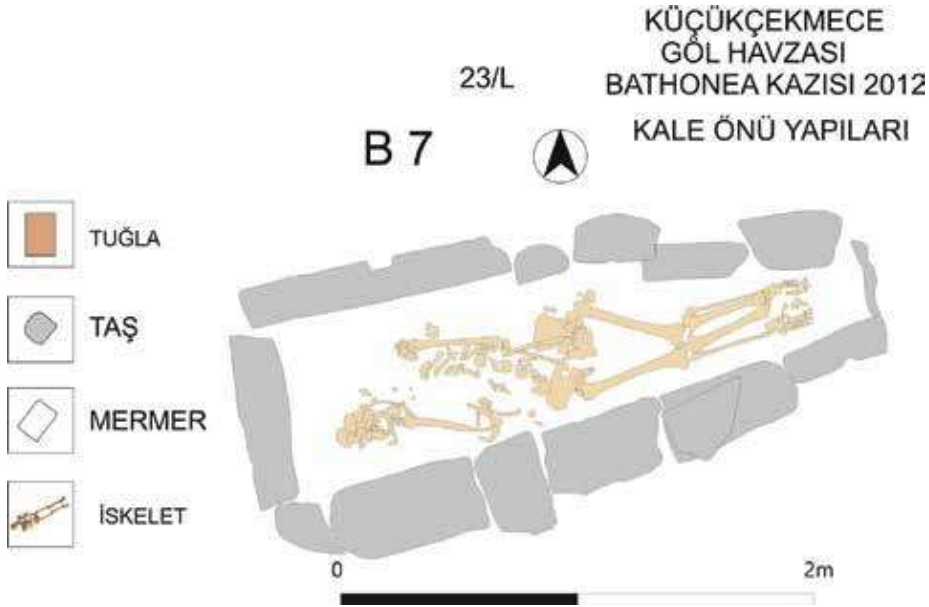
B-6.1 - B-6.2 Yaş / Age: 18-24 Ay - 6-12 Ay / Month

B-6.1 - B-6.2 Boy / Size: 82,73 cm - 70,55 cm

Ölüm Sebebi/ Cause of Death: Travmatik bir bulguya rastlanmamıştır. / Natural death

Ele Geçen Buluntular / Findings: Herhangi bir buluntu ele geçmemiştir. / No finds were found

BM-7

Buluntu Tarihi / Finding Date: 2012

Mezar Tipi / Grave Type: Örgü Tekne Mezar / Braid Boat Grave

Cinsiyet / Gender: Kadın / Female

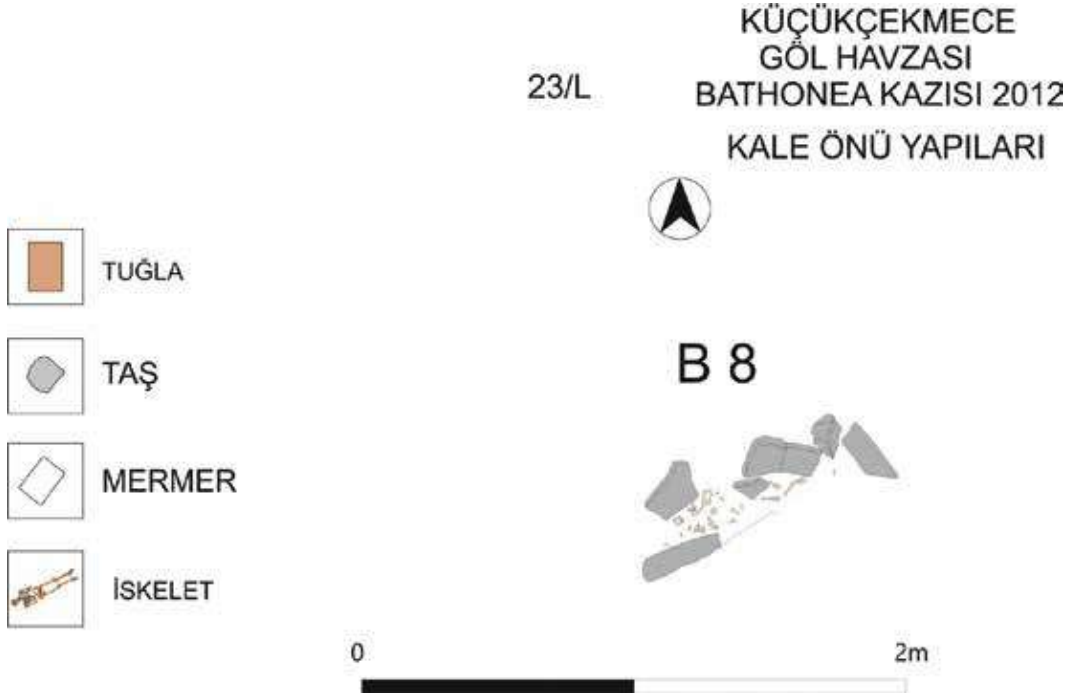
Yaş / Age: 22-27

Boy / Size: 150,12 cm

Ölüm Sebebi / Cause of Death: Travmatik bir bulguya rastlanmamıştır. / Natural death

Ele Geçen Buluntular / Findings: Boncuk / Bead

BM-8

Buluntu Tarihi / Finding Date: 2011

Mezar Tipi / Grave Type: Örgü Tekne Mezar / Braid Boat Grave

Cinsiyet / Gender: Bilinmiyor – Bebek / Unkown - Baby

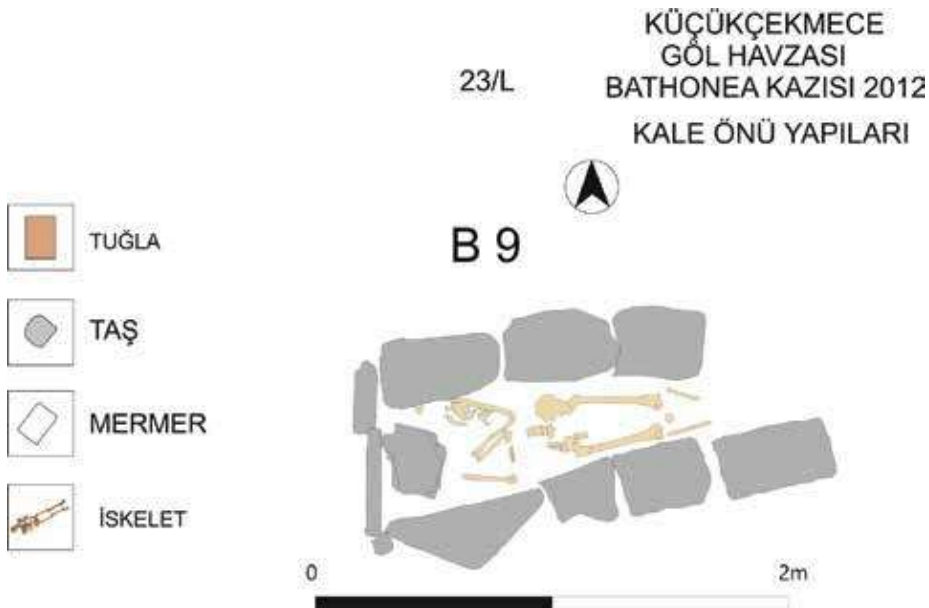
Yaş / Age: 0-6 Ay / Month

Boy / Size: 49,62 cm

Ölüm Sebebi / Cause of Death: Travmatik bir bulguya rastlanmamıştır. / Natural death

Ele Geçen Buluntular / Findings: Damgalı Tuğla / Stamped Brick

BM-9

Buluntu Tarihi / Finding Date: 2012

Mezar Tipi / Grave Type: Sanduka Mezar / Cist grave

Cinsiyet / Gender: Kadın / Female

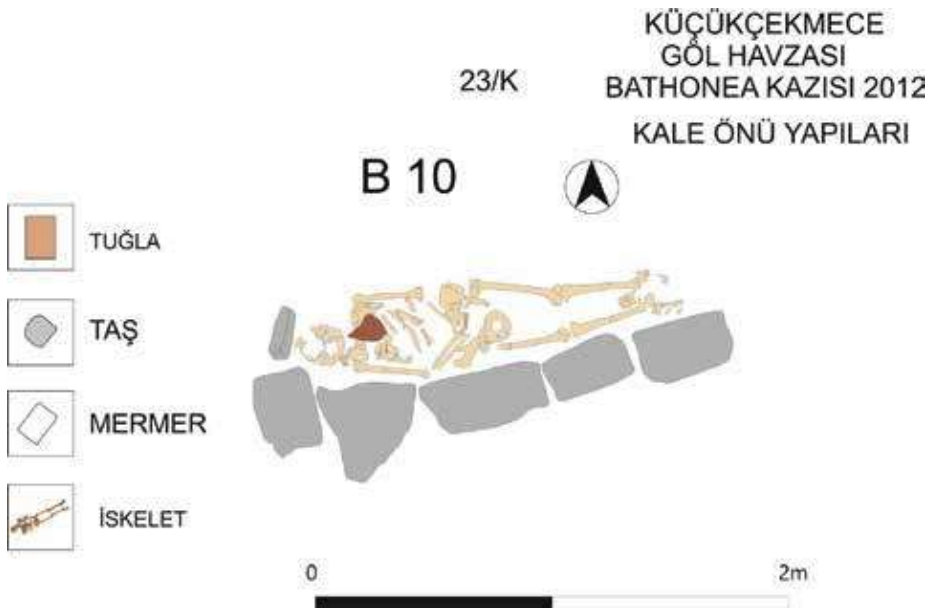
Yaş / Age: 22 +

Boy / Size: 158,95 cm

Ölüm Sebebi / Cause of Death: Travmatik bir bulguya rastlanmamıştır / Natural death

Ele Geçen Buluntular / Findings: Çivi, cam ve ahşap parçaları / Nail, Pine and Wooden

BM-10

Buluntu Tarihi / Finding Date: 2011

Mezar Tipi / Grave Type: Örgü Tekne Mezar / Braid Boat Grave

B-10.1 - B-10.2 Cinsiyet / Gender: Kadın – Bilinmiyor/Çocuk / Female – Unkown/Child

B-10.1 - B-10.2 Yaş / Age: 35-50 - 3,5-4

B-10.1 - B-10.2 Boy / Size: 150,12 cm – Bilinmiyor / Unkown

Ölüm Sebebi / Cause of Death: Travmatik bir bulguya rastlanmamıştır. / Natural death

Ele Geçen Buluntular / Findings: Herhangi bir buluntu ele geçmemiştir. / No finds were found

BM-11

Buluntu Tarihi / Finding Date: 2011

Mezar Tipi / Grave Type: Taş Dizili / Stone covered cist tomb

Cinsiyet / Gender: Bilinmiyor / Bebek / Baby

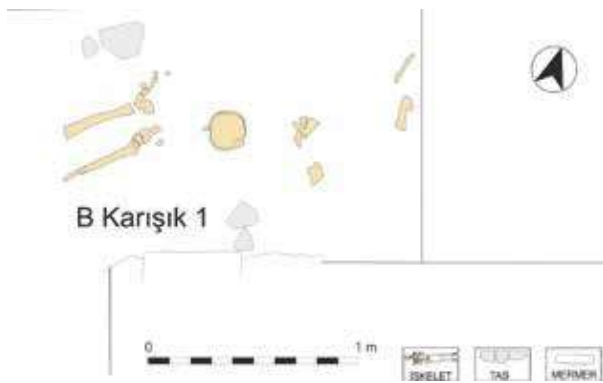
Yaş / Age: 37-40 Hafta / Week

Boy / Size: 47,76 cm

Ölüm Sebebi / Cause of Death: Travmatik bir bulguya rastlanmamıştır. / Natural death

Ele Geçen Buluntular / Findings: Herhangi bir buluntu ele geçmemiştir. / No finds were found

BM-12

Buluntu Tarihi / Finding Date: 2011

Mezar Tipi / Grave Type: Tonozlu Mezar / Vaulted tomb

Cinsiyet / Gender: Erkek / Male

Yaş / Age: 35 +

Boy / Size: 170,94 cm

Ölüm Sebebi / Cause of Death: Travmatik bir bulguya rastlanmamıştır. / Natural death

Ele Geçen Buluntular / Findings: Herhangi bir buluntu ele geçmemiştir. / No finds were found

BM-13

Buluntu Tarihi / Finding Date: 2011

Mezar Tipi / Grave Type: Örgü Tekne Mezar / Braid Boat Grave

Cinsiyet / Gender: Erkek / Male

Yaş / Age: 28-35

Boy / Size: 176,08 cm

Ölüm Sebebi / Cause of Death: Baş Kısımında Yaralanma / Head injury

Ele Geçen Buluntular / Findings: Herhangi bir buluntu ele geçmemiştir. / No finds were found

BM-14

Buluntu Tarihi / Finding Date: 2015

Mezar Tipi / Grave Type: Örgü Tekne Mezar/ Braid Boat Grave

Cinsiyet / Gender: Bilinmiyor / Unkown

Yaş / Age: Bilinmiyor / Unkown

Boy / Size: Bilinmiyor / Unkown

Ölüm Sebebi / Cause of Death: Mezarda iskelet bulunmamıştır / No skeletal remains were found in the to

Ele Geçen Buluntular / Findings: Bronz pul ve bronz yüzük / Bronze flake and Bronze ring

BM-15

Buluntu Tarihi / Finding Date: 2021

Mezar Tipi / Grave Type: Bilinmiyor / Unkown

Cinsiyet / Gender: Erkek / Male

Yaş / Age: 30 +

Boy / Size: 170,00 cm

Ölüm Sebebi / Cause of Death: Bilinmiyor / Unkown

Ele Geçen Buluntular / Findings: Bronz olta ucu / Bronze fishing hook

Şek. 1: Martyrion yapısının doğu duvar kalıntıları (Fotoğraf: Bathonea Kazı Arşivi)
Fig. 1: Ruins of the eastern wall of the martyry (Photograph: Bathonea Excavation Archive)